

Σταύρος Σταυρίδης

Από την πόλη οδόν στην πόλη σκηνή

Ελληνικά Γράμματα,
Αθήνα 2002, σ. 414

Ο Σταύρος Σταυρίδης, λέκτορας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, πραγματεύεται σε αυτό το βιβλίο το φαινόμενο της επίδρασης της εικόνας στο χώρο και τη δυνατότητα της μεταβολής από την κατοίκηση της εικόνας στη θεατρικότητα της κατοίκησης. Σταδιακά, μέσα από μια ιδιαίτερα δομημένη πλοκή, όπου το κάθε κεφάλαιο έρχεται να συμπληρώσει το προηγούμενο, μας οδηγεί σε μια περιπλάνηση που ξεκινά από μια πόλη οδόν που εξουδετερώνει τον κοινωνικό χρόνο και καταλήγει στην προοπτική μιας πόλης σκηνής που είναι ανοικτή στο διαφορετικό, στο ενδεχόμενο, στο ιδιαίτερο.

Στη σύγχρονη κοινωνία κυριαρχεί η εικόνα. Από την ανακάλυψη της φωτογραφίας έως τη σύγχρονη ψηφιακή εικόνα με τη χρήση των ηλεκτρικών υπολογιστών, η εικόνα επηρεάζει το χρόνο και το χώρο. Η φωτογραφία, με την ικανότητά της να συλλαμβάνει το παροδικό, προσφέρει μια σειρά από θέματα για «οπτική κατανάλωση». Με τον τρόπο αυτό δημιουργούνται τοπία για οπτική κατανάλωση, τοπία και περιβάλλοντα κατασκευασμένα, ομαδοποιημένα σε τύπους. Η εξέλιξη της τεχνολογίας οδήγησε στην ψηφιακή φωτογραφία. Εδώ δεν πρόκειται για την πιστή αναπαράσταση της φωτογραφίας, αλλά για την εξ ολοκλήρου κατασκευη από περιβάλλοντα πειστικά και λειτουργικά όπως τα πραγματικά. Παράλληλα, με τη χρήση της βιντεοκάμερας είναι δυνατή η δημιουργία χώρων ελεγμένων και επιτηρούμενων. Ακόμα κι εδώ όμως είναι δυνατή η δημιουργία κρυψώνων. Κρυψώνες του χώρου και του χρόνου

που ξεγελούν τις κάμερες και τις εικόνες που αυτές παρουσιάζουν.

Η εικόνα όμως δεν τυποποιεί μόνο το χώρο. Επιβάλλει και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουμε τους άλλους με τη δημιουργία «τύπων», «προφίλ». Ιστορικά έχουμε μεταβεί από τη «φυσιognωμική φυσιολογία» της ανθρώπινης συμπεριφοράς στη «διαφημιστική εικόνα» (με την οποία προεξοφλείται η φυσιognωμική του «δυνητικού παραβάτη» ή του «δυνητικού πελάτη») και, τέλος, στη φυσιognωμική της «συνθετικής ταυτότητας», μια φυσιognωμική της αλγοριθμικής ιδιαιτερότητας.

Μπορούν οι εικόνες να επενεργήσουν πάνω στην ίδια την πραγματικότητα; Ο Σ. Σταυρίδης υποστηρίζει ότι μπορούν. Για να το αποδείξει μάλιστα ανατρέπει στο σύμπαν της «συμπαθητικής μαγείας». Τελικά η επίδραση της εικόνας στην πραγματικότητα είναι μια «μόλυνση εξ επαφής». Το παράδειγμα που αναφέρει είναι αυτό της «ειδησεογραφικής φωτογραφίας». Όλοι αλλάζουν συμπεριφορές, πράξεις και χειρονομίες μπροστά στο φακό. Τελικά αυτό που συμβαίνει είναι ότι τα άτομα αποκοτούν μια «μμητική συμπεριφορά» απέναντι στις εικόνες, στις οποίες και «παραδίδονται» έτσι ώστε να συγκροτήσουν τους όρους της «κοινωνικής τους επιβίωσης».

Σε αντιπαράθεση με την έννοια της μίμησης φέρει ο Σ. Σταυρίδης την έννοια της θεατρικότητας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: «Αν η μίμηση ζητά τη σύγκριση για να την καταργήσει, αν η εξομίωση αποτελεί μια δράση που ταυτίζει τα συγκρινόμενα, η θεατρική προσποίηση επιδιώκει να παραμένει διαρκώς ενεργή η σύγκριση». Η θεατρική συμπεριφορά έχει ως γνώρισμα την ποικιλία την ικανότητα να μεταμφιέζεται σε κάτι άλλο, «έτερο», και να επανέρχεται. Επανέρχεται αφού όμως έχει μεσολαβήσει ένα χρονικό διάστημα στο οποίο πολλά μπορούν να αλλάξουν. Άνθρωποι «πολύτροποι», «προσποιούμενοι επινοητές» και όχι «εφήμεροι», «φοβισμένοι μιμητές», εκμε-

ταλλεύονται τη μεταβολή του χρόνου για να αλλάξουν τις περιστάσεις. Έτσι, η θεατρικότητα ανοίγει ένα διαφορετικό πεδίο. Ένα πεδίο που απελευθερώνει από τη μαγική επιρροή των εικόνων αντιπαράθετοντας στην εξομοιωτική ακινησία της εικόνας μια μορφή κοινωνικής συμπεριφοράς.

Η θεατρικότητα έχει άμεση σχέση με την έκφραση των σχέσεων δύναμης. Έτσι, από τη μια μεριά έχουμε τη θεατρικότητα των κυρίαρχων και από την άλλη τη θεατρικότητα των πληβείων. Στις επίσημες γιορτές και επετείους που οργανώνουν οι «κυρίαρχοι» επιχειρείται συνήθως η έκφραση της εξουσίας τους, ενώ στον αντίποδα πληβείοι επιχειρούν να στήσουν ένα «αντιθέατρο» με το οποίο να εκφράσουν τη συμβολική τους απόδραση από το θέατρο των ισχυρών. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι τα καρναβάλια, όπου οι πληβείοι έχουν τη δυνατότητα να διακωμωδήσουν, να αμφισβητήσουν και να έρθουν σε ρήξη με την κοινωνία, επιτυγχάνοντας πολλές φορές τη διάρρηξη των ρόλων και την παρουσίαση μιας άλλης ζωής.

Τις ενδιάμεσες επικράτειες του χρόνου και του χώρου στις οποίες η τέχνη της θεατρικότητας μπορεί να συναντήσει το άλλο, το «έτερο», ο Σ. Σταυρίδης τις ονομάζει «κατώφλια». Πράγματι, το κατώφλι συμβολίζει τη μετάβαση, είτε αυτή είναι η μετάβαση από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο, είτε η συμβολική μετάβαση από έναν κόσμο σε έναν άλλο. Η διάβαση του κατωφλιού εκθέτει κάθε φορά σε μια συνθήκη διαφοράς. Οι πόρτες αλλά και οι σκάλες και οι πύλες στις πόλεις αποτελούν επίσης ενδιάμεσους χώρους που ενέχουν την τελετουργία της διάβασης, της μνήσης. Οι πορείες μέσα στην πόλη ερμηνεύονται με διαφορετικό τρόπο από τους κατοίκους της. Θα μπορούσαν λοιπόν αυτές οι πορείες να καθιστούν την πόλη έναν τόπο διαφοράς «ετερότητας». Στην περίπτωση αυτή φτιάχνει κανείς την πορεία του, τα κατώφλια που τον οδηγούν στον προορισμό του.

Τι είναι λοιπόν εντέλει η πόλη σκηνή και με ποιον τρόπο μπορεί να αρχίσει να ανατρέπει την πόλη οθόνη;

Η πόλη σκηνή δεν είναι μια τοπική πόλη. Δεν διέπεται από κανόνες που πρέπει να ακολουθηθούν. «Είναι μια πόλη υβριδική, πόλη ανομοιογενής, πόλη εφήμερη συχνά, πόλη όπου η ανάδειξη του έτερου και η επιβεβαίωση του ίδιου αναμετρώνται». Σε αυτό το βιβλίο ο Σ. Σταυρίδης επιτυγχάνει όχι μόνο να αναλύσει τις θεωρίες για την εικόνα και τη σχέση τους με την πόλη, ξεναγώντας μας «από την κατοίκηση της εικόνας στη θεατρικότητα της κατοίκησης», αλλά και να συνδέσει αυτές τις θεωρίες με τις σύγχρονες καταστάσεις που αντιμετωπίζουν οι δυτικές κοινωνίες όπως το φαινόμενο της μετανάστευσης, αλλά και αυτό της παγκοσμιοποίησης και των επαναστατικών κινημάτων. Με γλώσσα απλή, αλλά σε καμιά περίπτωση απλοϊκή, ο Σ. Σταυρίδης συνδέει όλες τις θεωρητικές αναφορές του έτσι ώστε να καταλήξει στη σύγχρονη πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα όπου καθένας και καθεμιά καλείται να περάσει από την «εξανασκαμμένη εξομοίωση και την πειθήνια αναπαραγωγή» στην αλληλεγγύη και τη «συνομολογούμενη παγκοσμότητα». Και για να γίνει αυτό εφικτό, πρέπει πάνω απ' όλα να δημιουργούνται κατώφλια. «Κατώφλια στο δημόσιο χώρο, κατώφλια στο δημόσιο χρόνο, κατώφλια στη σκέψη και τα συναισθήματά μας».

Το βιβλίο του Σταύρου Σταυρίδη διακρίνεται από μια εξαιρετική δομή και ενότητα. Παρά τις πολλές θεωρητικές αναφορές (από τον Φουκώ και τον Μπουρντιέ έως την αρχαία ελληνική μυθολογία) το βιβλίο δεν πλατειάζει και δεν χάνει την ενότητά του. Αυτό συμβαίνει γιατί κυριαρχείται από μια κεντρική θεώρηση, την οποία όλες οι άλλες έρχονται να ενισχύσουν και να στηρίξουν. Η θεώρηση αυτή δεν επιχειρεί να δώσει μια ερμηνεία για την εικόνα της πόλης. Η πόλη εδώ δεν είναι μόνο το χτισμένο περιβάλλον (και η συμβολική

του ερμηνεία). Είναι κυρίως οι ανθρώπινες κοινωνικές σχέσεις. Οι αναγνώστες του βιβλίου ακολουθούν μέσα από την ανάγνωση μια σαφή πορεία. Μια πορεία που περιγράφει τη δυνατότητα μετάβασης από μια «μορφή» πόλης σε μια άλλη. Το ενδιαφέρον κορυφώνεται στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου. Η πορεία δεν τελειώνει εκεί, αλλά (για να χρησιμοποιήσουμε τη συμβολική του βιβλίου) φτάνει σε ένα «κατώφλι». Σ' αυτό το «κατώφλι» παρουσιάζεται στους αναγνώστες η δύναμη του χειραφετητικού οράματος του Σταύρου Σταυρίδη για την πόλη.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΡΑΛΗ
Υποψήφια Διδάκτωρ ΕΜΠ

Bjorn Lomborg

The Skeptical Environmentalist

Cambridge University Press,
2001, σελ. 515

Το βιβλίο του Bjorn Lomborg *The Skeptical Environmentalist* (Ο σκεπτικιστής οικολόγος), που κυκλοφόρησε το 2001 στην αγγλική γλώσσα από τις εκδόσεις Cambridge University Press, αποτελεί αναθεωρημένη μετάφραση του πρωτοτύπου που κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1998 στη Δανία με τον τίτλο *Verdens Sande Tilstand*. Η αγγλική έκδοση προκάλεσε σε παγκόσμιο επίπεδο τη θύελλα αντιπαράθεσεων που είχε προκαλέσει το πρωτότυπο κείμενο στη Δανία. Υποστηρικτές, και κυρίως αντίπαλοι, των απόψεων του Lomborg έχουν ξεκινήσει έναν έντονο διάλογο σε όλα τα μέσα, εφημερίδες, επιστημονικά και ευρύτερης κυκλοφορίας περιοδικά και το διαδίκτυο (π.χ. *Guardian*, *Foreign Policy*, www.lomborg.com, www.anti-lomborg.com, <http://news.bbc.co.uk>).

Είναι ίσως χαρακτηριστικό ότι το διεθνούς κύρους επιστημονικό περιοδικό *Scientific American* συγκάλεσε μια επιστημονική επιτροπή ειδικών για τα επιμέρους θέματα με τα οποία καταπιάνεται ο Lomborg για να συζητήσουν τα επιχειρήματά του, ενώ το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum) τον αποκάλεσε «Παγκόσμιο Ηγέτη του Αύριο» (Global Leader of Tomorrow) για το 2001.

Αλλά ποιος είναι ο Lomborg και πώς έφτασε να γράψει ένα από τα πιο πολυσυζητημένα βιβλία για το περιβάλλον; Ο Lomborg είναι καθηγητής Στατιστικής στο Τμήμα Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου του Aarhus στη Δανία και, όπως διατείνεται ο ίδιος στην εισαγωγή του βιβλίου του, πρώην αριστερός οικολόγος και μέλος της Greenpeace. Με αυτές του τις ιδιότητες, και με αφορμή ένα άρθρο του γνωστού συντηρητικού αμερικανού οικονομολόγου Julian Simon, ο οποίος υποστηρίζει ότι δεν συντρέχει κανένας λόγος ανησυχίας για το περιβάλλον, ότι η κατάσταση της ανθρωπότητας βελτιώνεται διαρκώς και ότι όπου υπάρχουν προβλήματα η οικονομική ανάπτυξη οδηγεί αυτόματα στη βελτίωσή τους, αποφάσισε να εξετάσει τα διαθέσιμα στοιχεία για να αντικρούσει την, όπως αναφέρει, «δεξιά αμερικανική προπαγάνδα». Κατέληξε ωστόσο στο πολύ αισιόδοξο συμπέρασμα ότι ο κόσμος μας είναι καθαρότερος, υγιέστερος, πλουσιότερος και με δυο λόγια καλύτερος παρά ποτέ, και σύμφωνα με όλα τα στοιχεία θα συνεχίσει να βελτιώνεται τόσο στον ανεπτυγμένο όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Έτσι, το βιβλίο αποτυπώνει την «Πραγματική κατάσταση του πλανήτη», όπως αναφέρεται στον υπότιτλο, κάνοντας προφανή αναφορά στην απαισιόδοξη ετήσια έκθεση του Worldwatch Institute *Η κατάσταση του πλανήτη*, η οποία μεταφράζεται περιοδικά και στα ελληνικά (π.χ. εκδ. Σαββάλας 1997, επιμ. Μ. Μοδινός). Το βιβλίο καταγγέλλει αυτό που ονομάζει «λιτανεία», δηλαδή την